

Skriftlig innspill til ekspertutvalget for ph.d.-dimensjonering fra Akademiet for yngre forskere

Saksnummer: 25/3232

Oslo, 22.09.2025

Akademiet for yngre forskere (AYF) takker for muligheten til å komme med innspill til det nyopprettede ekspertutvalget for ph.d.-utdanningen. Vi setter også pris på at det ble arrangert et eget innspillsmøte 10.september 2025.

Sammensetning av ekspertgruppen

Som vi tidligere har spilt inn til Kunnskapsdepartementet mener vi det er nødvendig at unge forskere er representert i ekspertgruppen – helst en stipendiat og en forsker tidlig i karrieren.

Dimensjonering av ph.d.-utdanningen handler i høyeste grad om forskerrekruttering, og kan også få betydning for forskere tidlig i karrieren sin anledning til å bygge og videreføre fagtradisjoner og -miljøer. For eksempel forutsetter utvikling av professorkompetanse i mange fag at man får erfaring med veiledning på ph.d.-nivå og mulighet til å videreutvikle egen forskning gjennom dette. Yngre forskere har derfor direkte interesser i hvordan rammene for ph.d.-utdanningen utformes. Nettopp derfor er det avgjørende at perspektivene til de som står midt i utdanningen og tidlig i karrieren blir hørt, også i oppnevningen av ekspertgruppen

Et uklart formål

I vårt innspill til utdannings- og forskningskomiteen i Stortinget til Meld. St. 14 (2024–2025) *Sikker kunnskap i en usikker verden* påpekte vi at både formålet med og motivet bak arbeidet med ph.d.-dimensjonering er uklart. Regjeringen ønsker blant annet å få flere stipendiater til å fullføre på normert tid. Dette er et legitimt mål, men for oss er det uklart om dimensjonering av ph.d.-utdanningen er et egnet virkemiddel. Vi tviler også på at en reduksjon i antall forskerrekrutteringsstillinger vil løse bemanningsutfordringer i andre sektorer, som helse- og omsorgssektoren.

Erfaring og forskning tilsier at dagens doktorgradsutdanning i all hovedsak fungerer godt. Siden 2005 har vi sett en kraftig økning i antallet doktorgrader i Norge, som del av en internasjonal trend. Om lag 50 % av de uteksaminerte blir værende i akademia, mens en tredjedel går til andre sektorer – hvorav en betydelig andel til næringslivet. Doktorgradsutdannede blir i liten grad arbeidsledige, men utgjør en viktig del av et bredere kunnskapsbasert arbeidsliv.

Problematisert bruk av tall og premisser

Vi er bekymret for at premissene som legges til grunn for arbeidet bygger på en unøyaktig bruk av tallmateriale.

I systemmeldingen vises det til Doktorgradsundersøkelsen 2019, hvor 80 % av respondentene utenfor UH-sektoren oppga at doktorgrad ikke var nødvendig for arbeidet de hadde. Dette tallet overskygger at 55 % av de samme respondentene mente det var en fordel å ha doktorgrad.

Akademiet for yngre forskere

Påstanden om at «70 % jobber utenfor universitets- og høyskolesektoren fem år etter disputas» inkluderer også forskere i instituttsektoren og helsevesenet. Tallene gir derfor et misvisende bilde av situasjonen.

Når tall brukes på denne måten, fremstår det som håndplukking for å underbygge et politisk poeng. En dimensjonering basert på slike premisser kan gi alvorlige konsekvenser for rekrutteringen til forskning i Norge, men også universitetenes og høyskolenes adgang til å levere gode og relevante kandidater til arbeidslivet for øvrig, hvor arbeidstakere med ph.d. er attraktive.

De tre uttalte premissene

Meldingen legger til grunn tre sentrale premisser for behovet for dimensjonering:

- 1) Stipendiater får ikke brukt spisskompetansen sin
- 2) Norge trenger flere folk i andre yrker, særlig sykepleie og lærerutdanning

Vi stiller oss kritiske til disse premissene.

Ph.d.-utdanningen gir både spisskompetanse og generiske ferdigheter. Det er kombinasjonen av disse som gjør utdanningen unik og verdifull i et samfunnsperspektiv. Kandidater som ikke fullt ut anvender sin vitenskapelige spisskompetanse har også generiske ferdigheter som er etterspurte i næringsliv og offentlig sektor.

Når det gjelder bemanningsutfordringer i andre sektorer, kan ikke dette løses ved å utdanne færre forskere. En alternativ inngang er at bemanningsutfordringene krever nytenkning i flere bransjer og yrker, hvor forskning og innovasjon utført av personer med ph.d.-utdanning både ved forskningsinstitusjoner og i andre deler av arbeidslivet, vil være sentrale. Personer med ph.d. er viktige drivere for innovasjon i både næringslivet og offentlig sektor. De bringer med seg forskerkompetanse som gjør dem til verdifulle bindeledd mellom universitets- og høyskolesektoren, instituttsektoren og arbeidslivet for øvrig. Gjennom denne rollen bidrar de til å styrke samarbeid, kunnskapsoverføring og utvikling på tvers av sektorer.

Skal vi sikre både kunnskapsberedskap og kritisk kompetanse, må forskerutdanningen styrkes, ikke svekkes.

Risikoer ved en dimensjonering

Vi vil peke på flere problemer som en dimensjonering kan skape:

- Marginalisering av humaniora og samfunnsvitenskap: Erfaringer fra Danmark viser at dimensjonering raskt kan føre til nedbygging av disse fagene, med store kostnader på sikt for samfunnets kunnskapsberedskap.
- Press på grunnforskning: Dersom arbeidslivsrelevans tolkes snevert, risikerer vi at grunnforskningen svekkes. Forskningens frihet og bredde er avgjørende for å kunne møte fremtidens ukjente utfordringer.

Akademiet for yngre forskere

- Feilprediksjoner: Fremtidens kompetansebehov er notorisk vanskelig å forutsi. For ti år siden ville få ha forutsett dagens behov for kompetanse innen kunstig intelligens eller kompetanse på ukrainsk og russisk samfunnsliv.
- Institusjonell autonomi: Krav om at institusjonene selv skal dimensjonere etter «samfunnets behov» kan utfordre deres faglige autonomi. Ansvar for å tilpasse seg og bruke ph.d.-kompetansen må også ligge hos arbeidsgivere i offentlig og privat sektor.

Anbefalinger til ekspertgruppen

Vi vil avslutte med noen råd til ekspertgruppen:

- Ta høyde for forskerknapphet: I Sverige er forskermangel allerede en realitet. Norge må unngå å skape en tilsvarende situasjon.
- Tydeliggjør verdien av ph.d.-kompetanse: Det er behov for å løfte frem og kommunisere verdien av forskerutdannede, både innenfor og utenfor akademia.
- Verne faglig bredde og akademisk frihet: Dimensjonering må ikke bli et redskap for å marginalisere visse fagfelt eller innsnevre rommet for grunnforskning.
- Ha et langsiktig og globalt perspektiv: Akademisk frihet er under press internasjonalt. Norge bør fremstå som et attraktivt land for forskere som søker frie rammevilkår. Det er et konkurransefortrinn.
- Bygg på solid kunnskapsgrunnlag: En eventuell dimensjonering må være forskningsbasert og helhetlig, ikke drevet av kortsiktige politiske behov eller usikre prediksjoner.

Avslutning

Norge står foran store omstillinger. Vi trenger flere med forskerkompetanse, ikke færre. En forskningsbasert, bred og fri ph.d.-utdanning er avgjørende for kunnskapsberedskap, kritisk tenkning og evnen til å møte fremtidens ukjente utfordringer. Derfor er det viktig at ekspertgruppen gjenspeiler hele forskermassen, og vi oppfordrer til at både stipendiater og yngre forskere får plass i gruppen. Vi vil også oppfordre ekspertgruppen til å betrakte ph.d.-utdanningen som en styrke for samfunnet – ikke som et problem som skal dimensjoneres ned.

På vegne av Akademiet for yngre forskere

Guro Nore Fløgstad
Leder

Bjørn Kristian Danbolt
Generalsekretær